

Het menu van een Ransuil *Asio otus* op Nolde, winter 1985/86

Ben Hoentjen

Het menu van een Ransuil werd onderzocht in de winter van 1985/86 bij Zuidwolde. De vogel vrat overwegend bosmuizen, vermoedelijk als gevolg van de lage veldmuizenstand. Het menu was eenzijdiger in de winter dan in de periode daarvoor.

Er zijn van die plekjes waar je iets mee hebt. Een daarvan is het oude boerderijtje langs de nog steeds onverharde Hooiweg in Nolde (Zuidwolde, km-hok 225-517). Typisch Drents, al wijst de naam Weelink naar de deels Achterhoekse herkomst van de vroegere bewoners. Het ligt vrijwel ingesloten door bos en een brede houtsingel, die het verkeersla-waai van de weg Hoogeveen-Ommen zo goed als onhoorbaar maakt.

Voor het huis staat een aantal statige fijnsparren, die de meeste winters aan meestal maar één Ransuil *Asio otus* een ongestoorde roestplaats bieden. Vanuit de warme, vaak naar verse koffie geurende keuken, kon je het dicht tegen de stam gezeten beest goed bekijken.

Om een idee te krijgen wat een Ransuil op Nolde zoal op zijn nachtelijke tochten te pakken kreeg, werden hier gedurende het winterseizoen 1985/86 braakballen verzameld. Zoals zo vaak is verzamelen van materiaal of gegevens makkelijker dan er ook echt iets mee doen. De per periode verzamelde braakballen bleven dan ook jaren ongeplozen in een kast staan, maar omdat je daarmee geen vrede kunt hebben, wordt de inhoud ervan nu toch blootgelegd.

Methode

Rond half oktober werden alle toen onder de bomen aanwezige braakballen en resten daarvan geraapt. Het nieuwe materiaal werd regelmatig verzameld en per periode bewaard. Hierdoor kan onderscheid gemaakt worden in de prooisamenstelling voor de perioden half oktober/november, december, januari en februari/half maart. Tevens werden tussen 5 en 10 januari, toen vrijwel heel Nederland onder een fikse sneeuwlaag lag (KNMI 1986), alle op het sneeuwdek liggende braakballen apart verzameld.

Uit alle partijen werd van de onbeschadigde braakballen met behulp van een schuifmaat de grootste lengte en breedte gemeten. De braakbalresten van vóór half oktober waren ten tijde van het verzamelen reeds zover in verval, dat hiervan geen gegevens over afmetingen beschikbaar zijn. Van de complete braakballen werd ook bijgehouden van hoeveel prooidieren resten aanwezig waren, om daarmee een schatting te kunnen maken van het gemiddeld aantal prooien per braakbal per periode. Gezien het kleine aantal braakballen per periode is afgezien van uitgebreide statistische bewerking van de meetgegevens.

Bij het determineren van de prooi-resten werd gebruikt gemaakt van de tabellen in Van Berkel (1989) en in Lange *et al.* (1986).

Omgeving winterroest

De boerderij Weelink ligt aan de rand van de Nolderesch in een nog relatief kleinschalig gebied met een vrij groot oppervlak aan arm eikenberkenbos en dito bosjes met plaatselijk naalddhoutaanplant (Dijkstra, Oudega-Schokker en Smittenberg 1992). In de directe omgeving van de roest is de cultuurgrond voornamelijk als grasland in gebruik. Met name ten noordoosten van de roest en naar het zuidwesten liggen echter ook grootschalige akkers binnen de voor een ransuil gedurende de winter vastgestelde actie-radius (gemiddeld 5,5 km; Wijnandts 1983). Ruim daarbinnen vallen ook de oeverlanden van de Reest ten zuiden van Nolde. Hier liggen nog vrij veel half-natuurlijke graslanden o.a. het Schrapveen. De sloten en greppels tussen de percelen in het cultuurland hebben een nogal ruige begroeiing (gegevens Milieukartering Drenthe 1980/1981).

Resultaten

Braakbalgrootte

De lengte van de braakballen varieerde van 18 tot 49 mm en mat gemiddeld 32 mm (tabel 1). In december werden gemiddeld de kortste en in februari/maart de langste braakballen geproduceerd. Vergeleken met de gemiddelde lengte (37.5 mm) van winterbraakballen, gevonden in het Hardersbos (Smilde) in 1988/89 zijn die uit Zuidwolde aan de kleine kant (ongepubliceerde gegevens J. Mulder). Daarentegen vond J. Mulder voor braakballen, verzameld in de Compagnonsbossen (Ravenswoud) een gemiddelde lengte van 31.8 mm, vrijwel overeenkomend met die voor Zuidwolde.

De gemiddelde braakbal-breedte (20 mm) verschilde maar weinig met die vastgesteld in Smilde (18.6 mm) en Ravenswoud (18.4 mm).

Aantal prooien per braakbal

Het gemiddeld aantal prooien per braakbal vertoonde over de winterperiode weinig variatie (tabel 1). Over het hele seizoen bevatte een braakbal gemiddeld de resten van 1.6 prooien. Dit is vrij laag vergeleken met de door Wijnandts (1983) vermelde gemiddelden voor de wintermaanden van steeds meer dan twee prooien per zogenaamde dag-braakbal (geproduceerd op de winterroest). Mulder (ongepubliceerde gegevens) vond voor Smilde 1.8 en voor Ravenswoud 1.9 prooien per volledige braakbal.

Prooisamenstelling

Voor al het materiaal van voor half oktober leverde een verrassende diversiteit aan prooien op (tabel 1). Naast de resten van enkele kevers en kleine vogels bleken negen kleine zoogdieren tot voedsel van de Ransuil(en) gediend te hebben. Bijzonder is vooral de vondst van een complete schedel van een laatvlieger.

De Nolder Ransuil was een ware bosmuis-specialist: over de gehele winterperiode berekend bestond zijn voedsel voor ruim 60% uit bosmuizen (figuur 1). Het extra grote aantal bosmuisprooien in de braakballen in de sneeuwperiode in januari viel te verwachten. Bij sneeuwbedekking zijn woelmuizen minder makkelijk te vangen, omdat ze maar weinig boven de sneeuw verschijnen. Bosmuizen blijven ook dan "bovensneeuws". Ook Wijnandts (1983) maakt melding van een procentuele toename van bosmuisresten in de braakballen tijdens een sneeuwperiode.

Tabel 1. Aantal in Nolde (Zuidwolde) verzamelde complete braakballen, hun grootste, kleinste en gemiddelde lengte en dito breedte, het hoogste, laagste en gemiddelde aantal prooien per braakbal en het prooienspectrum in de winter van 1985/86.

Number of pellets collected at Nolde, length of pellets (mean, range), width of pellets (mean, range), number of prey items/pellet (mean, range) and the prey species during the winter of 1985/86.

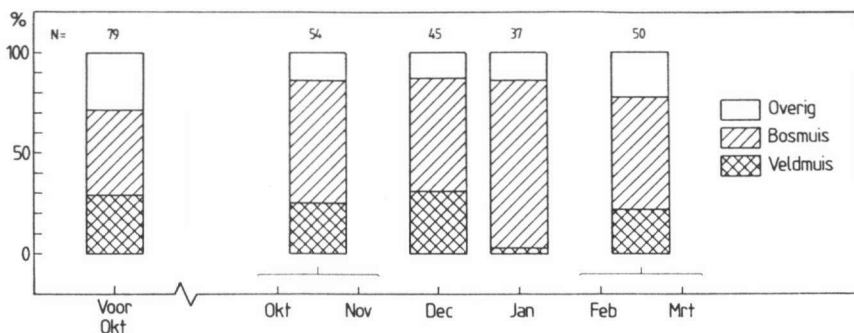
1. Voor half oktober *Before mid-October*
2. Half oktober/half november *Mid-October/mid-November*
3. December *December*
4. Januari (sneeuwdagen) *January (snow period)*
5. Januari (totaal) *January (total)*
6. Februari/half maart *February/mid-March*
7. Half oktober/half maart *Mid-October/mid-March*

Periode <i>Period</i>	1	2	3	4	5	6	7
Aantal braakballen <i>No. pellets</i>	-	13	18	10	13	15	59
Gem. lengte <i>Mean length</i>	-	33	30	33	-	34	32
Variatie <i>Range</i>	-	21-44	18-45	23-33	-	23-34	18-32
Gem. breedte <i>Mean width</i>	-	20	20	19	-	22	20
Variatie <i>Range</i>	-	18-24	15-24	16-19	-	19-22	15-20
Aantal prooien/braakbal							
<i>No. of prey items/pellet</i>	-	1,7	1,6	1,5	1,5	1,7	1,6
<i>Variatie Range</i>	-	1-3	1-5	1-3	1-3	1-3	1-5

Prooi-soort Prey species

Rosse Woelmuis							
<i>Clethrionomys glareolus</i>	2	0	0	2	3	2	5
Veldmuis <i>Microtus arvalis</i>	23	14	14	1	1	11	40
Aardmuis <i>M. agrestis</i>	0	0	0	0	0	3	3
Woelrat <i>Arvicola terrestris</i>	1	0	0	0	0	0	0
Dwergmuis <i>Micromys minutus</i>	3	4	4	1	1	1	10
Bosmuis <i>Apodemus sylvaticus</i>	33	33	25	21	31	28	117
Huismuis <i>Mus musculus</i>	1	1	2	0	0	2	5
Konijn <i>Oryctolagus cuniculus</i>	1	0	0	0	0	0	0
Huisspitsmuis <i>Crocidura russula</i>	10	0	0	0	0	0	0
Laatvlieger <i>Eptesicus serotinus</i>	1	0	0	0	0	0	0
Vogels <i>Aves</i>	2	2	0	0	1	3	6
Kevers <i>Coleoptera</i>	2	0	0	0	0	0	0
Totaal <i>Total</i>	79	54	45	25	37	50	186
Aantal soorten <i>No. species</i>	11	5	4	4	5	7	7

Gerekend over alle gevonden prooien is een aandeel van 56% bosmuizen hoog te noemen, omdat de Ransuil vooral te boek staat als een veldmuizenjager. Uit braakbalanalyses uit andere delen van Drenthe komt de veldmuis steeds als de belangrijkste prooi-soort naar voren. De bosmuis maakt ongeveer een kwart van het aantal prooien uit (Provincie Drenthe 1992). Ook Mulder (ongepubliceerde gegevens) vond voor Smilde en Ravens-

Figuur 1. Prooisamenstelling (in %) van ransuilbraakballen, verzameld in Nolde (Zuidwolde) in de winter van 1985/86.

Proportion of prey species in pellets of a Long-eared Owl, collected at Nolde (Zuidwolde) in the winter of 1985/86.

woud voor alle onderzochte winters steeds meer dan 60% aan veldmuizen in de braakballen.

Hoewel de omgeving van de roest een hoge dichtheid aan bosmuizen waarschijnlijk maakt, was de hoge bosmuizenconsumptie in de winter van 1985/86 vermoedelijk vooral het gevolg van een sterk afnemende veldmuizenstand. Deze bereikte een dieptepunt in het voorjaar van 1986 (Bijlsma 1993).

Van de tien in tabel 1 genoemde kleine zoogdieren, zijn er zeven blijkens de verspreidingskaartjes van deze soorten in de Atlas van de Nederlandse zoogdieren (Broekhuizen *et al.* 1992) niet eerder uit het betreffende atlasblok (22.22) gemeld. Dit geldt niet alleen voor laatvlieger, dwergmuis, rosse woelmuis, aardmuis en huisspitsmuis, maar zelfs voor bosmuis en veldmuis.

Met dank aan mevrouw N. van Arragon, die tot voor kort op Weelink woonde en gedurende de winter van 1985/86 regelmatig de braakballen verzamelde en voor mij bewaarde, Roos Meijering die meehielp bij het pluizen en mij er net als Rob Bijlsma en Willem van Manen toe aanzette, de spijskaart van die ene Ransuil aan de openbaarheid prijs te geven.

Summary: The diet of a Long-eared Owl *Asio otus* in the winter of 1985/86 at Nolde

Pellet analyses revealed that the food of a Long-eared Owl in the winter of 1985/86 consisted largely of *Apodemus sylvaticus*, probably because of a population low in *Microtus arvalis*. A more varied diet was found outside the winter season (Table 1, Fig. 1).

Literatuur

- van Berkel C.J.M. 1989. Projekt Verspreiding Zoogdieren Drenthe. Directie Natuur Milieu en Faunabeheer, Consulentenschap Drenthe, Assen.
- Bijlsma R.G. 1993. Ecologische Atlas van de Nederlandse Roofvogels. Schuyt & Co, Haarlem.
- Broekhuizen S. Hoekstra B., van Laar V., Smeenk C. & Thissen J.B.M. (red.). 1992. Atlas van de Nederlandse Zoogdieren. Stichting Uitgeverij KNNV, Utrecht.
- Dijkstra A.C.J., Oudega-Schokker J.J.H. & Smittenberg J.C. 1992. Milieukartering Drenthe 1974-1978, IV. Vegetatiekaart. Rapport Provincie Drenthe, Dienst Ruimte en Groen, Assen.
- KNMI 1986. Het weer januari 1986. Maandoverzicht van het weer in Nederland. De Bilt.
- Lange R., van Winden A., Twisk P., de Laender J. & Speer C. 1986. Zoogdieren van de Benelux. Herkenning en onderzoek. Jeugdbondsuitgeverij. 's-Graveland.
- Provincie Drenthe 1992. Natuur in Drenthe. Achtergronddocument bij het Provinciaal Natuurbeleidsplan. Assen.
- Wijnandts H. 1984. Ecological energetics of the Long-eared Owl (*Asio otus*). *Ardea* 72: 1-92.

Adres: Kanaalweg 149
9421 SW Bovensmilde.

